

Leer ze absoluut geen weetjes

➤ MATTIAS DE BACKER

Als scholieren geen geschiedenis meer lusten, begin dan eens op een kleinere schaal. Met de stad waar je woont en de gebouwen die je om je heen ziet, met het verhaal van de grootouders en de bureu.¹

CULTURBELEVING

Cultuureducatie behoort een antwoord te vinden op de vraag: over welke talenten beschikt men en hoe komen deze tot uiting? In eerste instantie willen we hier een pleidooi houden voor meer beleving, in het beleid, in de educatie, in de werking; een pleidooi dus om de cultuureducatie uit het duffe klaslokaal te halen en naar de passanten in een winkelstraat te brengen. Straatfestivals zoals de Gentse Feesten of Theater Aan Zee zijn in deze een goed voorbeeld. De beleving van cultuur dient in brede zin opgevat, of het nu gaat om de veertiger in de zangles, de kleuter op een triangel, de jongen met syndroom van Down of de tiener in de middelbare school (met die onuitroeibare blokfluit). Ook binnen de culturele sector gaan meer en meer stemmen op om het aanleren en meten van competenties op een andere manier vorm te geven. Zo gelooft professor Willem Elias dat cultuureducatie in wezen de tussenmenselijke vormen vooral boeiend dient te maken. Zo ook Hans Waage: "Cultuur en kunst zijn onlosmakelijk vervlochten met collectieve en individuele uitdrukkingsprocessen. Onze huidige schoolcultuur is in hoofdzaak gericht op literaire geletterdheid en cognitieve vaardigheden. Andere vormen van intelligentie dan de rationeel-cognitieve komen weinig aan bod."²

De cultuurconsument en diens belevingswereld zijn in twintig jaar grondig veranderd. In een pleidooi voor andere werkvormen kan aandacht voor de nieuwe virtuele realiteit niet achterwege blijven. Het valt nog te bezien hoe deze zal evolueren. Toch is het duidelijk dat de tandem individualisering en digitalisering definitieve gevolgen zal hebben voor de beleving in het algemeen en die van de cultuur in het bijzonder. Is het enkel een aanvoelen dat cultuur meer en meer uit de handen van de instellingen wordt getrokken en in de publieke ruimte terechtkomt, of is er meer? Misschien dat van een dergelijke evolutie in het straatbeeld nog

niet zoveel merkbaar is, maar in de virtuele publieke ruimte is cultuurbeleving duidelijk gemeengoed geworden. Iedereen is er kunstenaar, verzamelaar, exposant, criticus...

Het zogenaamde informatietijdperk heeft het potentieel om alle balansen te doen omslaan, om het profiel van de cultuurconsument werkelijk te verruimen. Paul Schnabel verwoordt het helder: "Sneller dan de cultuurspreiding gaat de cultuurverbreiding. Het gaat dan niet om het brengen van kunst en cultuur naar de burger (...) maar om het halen door de burger zelf van wat voor hem interessant is in de enorme en weer dankzij de techniek zo gemakkelijk toegankelijk geworden voorraad. In principe kan iedereen nu, hoe exotisch de smaakkeuze ook is, zijn of haar eigen canon samenstellen."³ In een pleidooi voor meer beleving in cultuur past het potentieel tot democratisering van web 2.0 ontwikkelingen wonderwel.

CULTURBELEVING IN VIRTUELE PUBLIEKE RUITES

Het laatste decennium van de vorige eeuw was een kantelpunt voor de tussenmenselijke vormen. Het wereldwijde web zoals we het nu kennen is nog geen 5.000 dagen oud. Kan iemand zich voorstellen hoe het er zal uitzien binnen nog eens 5.000 dagen en, wat belangrijker is, hoe het ons leven zal beïnvloeden? De digitale revolutie schijnt het potentieel te hebben om zowat alles wat ons tot voor kort als bekend voorkwam ingrijpend te veranderen. Ook op het vlak van cultuur en de culturele beleving dienen zich grote uitdagingen aan.

De evolutie die men web 2.0 is gaan noemen – content wordt niet meer gegenereerd door één webmaster maar door de gebruikers en wordt herverpakt, doorgegeven, gesynthetiseerd – zal door de culturele instellingen, kunstenaars, overheden moeten worden opgepikt als men niet tot *quantité négligable* wil worden gedegradeerd. Dat creëert echter ook nieuwe mogelijkheden: "Dankzij digitale technologie en internet worden andere vormen van expressie mogelijk, verandert de rol van culturele instellingen en krijgen het publiek en de gebruiker een steeds centralere plaats. Internet en digitale media grijpen in op de manier waarop kunstenaars en cultuurmakers zich uitdrukken, hoe cultureel erfgoed wordt ontsloten en gepresenteerd, hoe bibliotheken informatie toegankelijk maken voor burgers, en hoe media mede vormgeven aan nieuws, het publieke debat en de cultuur."⁴ Digitalisering is meer dan cultuurvormen virtueel ontsluiten. De eigen logica van nieuwe verbindingen en mogelijke kruisbestuivingen, ook buiten de cultuur, naar onder meer onderwijs, wetenschap en de (kennis)economie, creëert kansen, opent deuren voor de beleving van de participant. Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat er een publiek bestaat dat (al dan niet exclusief) met behulp van de nieuwe informatie- en communicatietechnologie participeert aan cultuur.⁵ Deze groep zal vermoedelijk alleen maar groter worden.

Een en ander impliceert dat culturele instellingen zichzelf dienen te bevragen en heruit te vinden. Niet alleen wordt informatie op andere manieren verspreid, er ontstaan spontaan nieuwe vormen van expressie – flash mobs, bijvoorbeeld⁶ – die in sommige gevallen enkel kunnen bestaan onder de voorwaarde van een wereldwijd web met vitale communities als coproducent en consument. "Die content verlaat de besloten tempels waarin cultuur voor-

heen lag opgeslagen en komt ter beschikking van de wereld daaromheen: van een virtueel publiek maar ook van andere partijen die hiermee aan de slag kunnen gaan.”⁷ De ‘amateur’ en gebruiker hebben definitief de scepter overgenomen, een gids is steeds minder nodig, de overvloed aan kanalen, platformen, blogs en agenda’s zorgt voor de nodige informatie. Initiatieven zoals Gentblogt of Brussel Behoort Ons Toe worden essentieel deel van de stedelijke beleving, gevoed door de verhalen, tips en opinies van de inwoner en gebruiker. Urban Mag, bijvoorbeeld, bewijst dan weer dat een democratisering in de cultuurkritiek niet synoniem hoeft te staan voor amateurisme.⁸

Een eerste uitdaging voor de instellingen, vzw’s en kunstenaars zal er dus in bestaan op een aantrekkelijke en flexibele manier met hun informatie om te gaan. Meer nog zal het nodig zijn uit de besloten tempels te komen, de straat op te zoeken, nieuwe publieken aan te trekken. Het uit Frankrijk overgewaaide fenomeen van de Nacht van het Museum is wat dat betreft een na te volgen methodiek. Interventies, bijvoorbeeld het door de Gentse Vooruit en S.M.A.K. georganiseerde ‘*Electrified 02 Hacking Public Space*’, tonen verder de richting: cultuurbeleving in de analoge en virtuele publieke ruimte. “In the quest for a shared ‘mentality’ in these different dynamics, the public space is taken as a common thread. In this case, the term ‘public space’ is all-embracing, without losing sight of the actual distinction between real and virtual public space.”⁹

De snel groeiende impact van het internet – men werkt al volop aan web 3.0 – op de cultuurbeleving legt de noodzaak tot institutionele innovatie hard op tafel. Is de traag wendbare tanker genaamd ‘overheid’ ertoe in staat deze almaar versnellende evolutie in goede banen te leiden? Men kan daar z’n twijfels over hebben. Verder dienen we eerlijk te zijn: “Een halve eeuw cultuurspreiding en cultuureducatie heeft niet geleid tot een verandering van het profiel en een verbreding van de basis.”¹⁰ Nochtans heeft de vrije verbreiding zoals ze zich nu manifesteert alle potentieel om cultuur een groter aandeel te geven in de vrijetijdsbesteding én om moeilijker te bereiken consumenten toch in contact te brengen met nieuwe vormen allerhande.

Deze overwegingen zijn niet enkel relevant voor de sector. Ze hebben zelfs publieke en morele implicaties. Peter Adriaenssens beklemtoont terecht het groeiend belang van flexibiliteit voor de hedendaagse jongeren inzake identiteitsvorming en participatie. Jongvolwassenen moeten “meer dan vroeger in staat zijn om normen en waarden te ontwikkelen die ze als eigen handvatten hanteren, aangezien de buitenwereld minder eenvormig is. (...) Het besef dat creatieve vorming een van de pijlers is van kennisoverdracht, en niet een totaal andere pijler zoals veel ouders nog denken, is daarbij fundamenteel.”¹¹ Op dit vlak vloeien digitale evoluties en cultuur in brede zin naadloos in elkaar over.

Herhalen we hier nog eens ons uitgangspunt: cultuureducatie moet meer een kwestie worden van beleven in plaats van leren. We hebben nood aan een andere vorm van educatie, met een speelsere focus, weg van toetsingen en eindtermen allerhande. Om het met Schoonenboom kort en krachtig te zeggen: “Leer ze absoluut geen weetjes.”¹² Dit alles impliceert vooral

een mentaliteitswijziging bij de sector, een switch die door de aansturende overheid mee tot stand moet worden gebracht.

DIGITALISERING IN HET BELEID

In de vorige legislatuur bracht de commissie Digitaal Vlaanderen de impact van digitalisering op allerlei domeinen, waaronder cultuur, in kaart. Centraal stond het pleidooi voor een integrale visie op ICT en cultuur. In Nederland en het Verenigd Koninkrijk is men op dit vlak al straatlengtes verder. De commissie stelde dan ook vast dat de Vlaamse cultuursector vrijwel afwezig is in de ontwikkelingen op het vlak van e-cultuur. Een stand van zaken op basis van een 'survey' bij musea, cultuurcentra en bibliotheken:

“[Er] is gebleken dat de computer is ingeburgerd, maar dat er op het vlak van software slechts basismateriaal aanwezig is. De mogelijkheden worden hoog geschat, maar de toepassingen blijven beperkt. Uit de analyse van de websites blijkt dat er vooral veel praktische informatie voorhanden is. Anderzijds wordt er minder werk gemaakt van interactieve toepassingen en van contextualisering. De kwaliteit laat vaak te wensen over; informatie wordt bijvoorbeeld niet altijd overzichtelijk voorgesteld. Er bestaat in dit verband nood aan kennisopbouw en sensibilisering. Voor wat betreft virtuele cultuurparticipatie werd in het kader van een zeer recente studie nagegaan hoe het zit met de opzoeking van informatie over cultuur, met de cultuurbeleving en de productverwerving. Voor wat betreft de populaire cultuur ligt de virtuele participatiegraad vrij hoog. Dit is bijvoorbeeld het geval voor het downloaden van muziekbestanden. Voor wat betreft de kunsten ligt de participatiegraad heel wat lager. Mogelijk heeft dit wel te maken met het beperkte aanbod dat in dit verband voorhanden is.”¹³

Om de digitale achterstand van Vlaanderen treffend te illustreren: Nederland telt 49 twitterende musea, Vlaanderen en Brussel samen amper 5.¹⁴ De culturele sector én de overheid dienen dus wakker geschud. Het beleidsvoorbereidend traject van de commissie Digitaal Vlaanderen is gericht op twee aspecten: enerzijds de visie ontwikkelen – dus op basis van een definitie, een doel, het potentieel en de behoeften aanbevelingen formuleren – anderzijds sensibilisering en informatie.

Uit voorgaand citaat blijkt dat de dringendste nood bestaat op het puur materiële vlak: het voorzien van performante technologie, infrastructuur, bandbreedte enzovoort bij de culturele instellingen en daarbij aansluitend de digitalisering *pur sang*, het virtueel of digitaal ontsluiten van culturele content. Binnen erfgoed, bijvoorbeeld het monnikenwerkje om middeleeuwse perkamenten in te scannen, is deze evolutie al langer gaande; in de beleidsnota Cultuur 2009-2014 krijgt erfgoed dan ook opvallend veel aandacht.

Dat alleen is echter ontoereikend. Dat de invloed van de digitale revolutie op de cultuurbeleving niet volledig in te schatten valt, ontslaat ons niet van de taak om mee te denken en

anticiperend te handelen. Veel van de inspanningen zullen door de sector zelf moeten worden ondernomen, maar toch kan ook de overheid ervoor zorgen dat de nodige budgetten worden uitgetrokken voor sensibilisering en het uitwisseling van 'good practices'.

Een volgend aspect waarin de overheid zeker haar rol kan spelen is de uitbreiding van een performant systeem van communicatie en informatie. De participatie aan cultuur begint bij de nodige aantrekkelijke informatie krijgen. Het is dan ook de individuele consument die kiest en shopt in het aanbod. "Sneller dan de cultuurspreiding gaat de cultuurverbreiding", werd ons verteld. Het overrompelende succes van Uit In Vlaanderen onderstreept alleen maar hoe groot de nood is aan een overzicht. Nu is de volgende stap orde in de overdaad brengen door de gebruiker zelf te betrekken. Zeker op lokaal vlak is informeren belangrijk. Een volgende stap zal informatie op maat zijn, voor elke burger, in alle geledingen van de maatschappij. Verenigingen en culturele centra zijn uitgelezen partners, maar ook hier dient onderzocht welke andere wegen er bestaan. Overigens: digitale informatiebronnen en traditionele media vullen elkaar hier perfect aan.¹⁵

De inspanningen op het vlak van digitalisering binnen onderwijs moeten zeker opgedreven worden. Media-educatie krijgt in de Beleidsnota Onderwijs 2009-2014 de nodige aandacht. Toch is de focus te smal en te oppervlakkig – in het bijzonder web 2.0-ontwikkelingen vragen extra aandacht. De huidige jeugd maakt zich in sneltempo nieuwe internettoepassingen eigen. De overheid, onderwijzend personeel en culturele instellingen moeten dus verder gaan dan multimediale ontsluiting. Andere manieren van lesgeven zijn aangewezen, ook lesgevend personeel dient extra opgeleid te worden. De focus zal meer en meer op het creatieve, laterale, multidisciplinaire komen te liggen. De CANON Cultuurcel levert binnen het onderwijs momenteel goed werk¹⁶, maar ook buiten de klaslokalen is een dergelijke inspanning nodig. De minister van Cultuur blinkt in deze nog net iets teveel uit in afwezigheid. Tekenend is volgend vaag citaat uit de Beleidsnota Cultuur 2009-2014: "Binnen de nieuwe digitale ontwikkelingen mag de aandacht voor de participanten niet verloren gaan. Sommige instellingen werken nu al rond nieuwe vormen van productie en participatie, terwijl andere actoren dit thema nog niet structureel in hun werking integreren. Een organisatie als CultuurNet kan via een gericht aanbod op maat van de gebruiker een belangrijke rol spelen in het stimuleren van de participatie. Ik nodig alle culturele actoren met aandrang uit om het thema e-cultuur en participatie te integreren."¹⁷

Concluderend kunnen we stellen dat een exhaustieve lijst van te nemen maatregelen momenteel onmogelijk op te stellen is. Het meest urgent voor de culturele sector en de overheid is een mentaliteitswijziging, het besef dat de oude modellen waarbij de weinig geïnformeerde cultuurconsument naar binnen gelokt dient te worden onherroepelijk naar de stoffige archieven kunnen worden verwezen. Cultuurbeleving in de virtuele of analoge publieke ruimte is van een radicaal andere aard dan een voorstelling achter gesloten deuren. De aanstormende generatie participanten zal zich bedienen van een welhaast gratuite mix van cultuurbelevingen, zal de gesloten deuren opengooien. Het beleid en de sector kunnen hier maar beter op voorbereid zijn.

BIOGRAFIE

Mattias De Backer is politiek medewerker van Sven Gatz & Herman Mennekens (Open Vld) en daarnaast ook muzikant en schrijver.

BIBLIOGRAFIE

- Bamford, A. (2007). *Kwaliteit en consistentie. Kunst- en cultuureducatie in Vlaanderen*. Brussel.
- Beleidsnota Cultuur (2009-2014)*. Vlaams Parlement. (2009). Stuk 192 (2009-2010) – Nr. 1
- Beleidsnota Onderwijs (2009-2014)*. Vlaams Parlement. (2009). Stuk 202 (2009-2010) – Nr. 1
- De Backer, M. (2008). 'Kunst voor iedereen? Een andere kijk op culturele participatie.' In: *Open 05*. Brussel.
- Frissen, V. (2009). 'Digitalisering in het culturele domein: van e-cultuur naar zwart gat?' In: *Cultuur en media in 2015*. Amsterdam.
- Hecht, P. (2009). 'Een wisselende lijst en een begrip dat onder druk staat.' In: *Boekman 79 De canondiscussie*. Amsterdam.
- Maatschappelijke beleidsnota Digitaal Vlaanderen*. Vlaams Parlement. (2008) Stuk 1713 (2007-2008) – Nr. 1 – Bijlage.
- Schoonenboom, M. (2007). 'Generatie CKV. Cultuuronderwijs in Nederland.' In: *De Volkskrant*, 1 februari.
- (2009). 'Flirten met de traditie.' In: *Boekman 79. De canondiscussie*. Amsterdam.
- Schnabel, P. (2009). '... in het nu wat worden zal.' In: *Cultuur en media in 2015*. Amsterdam.
- Van Hulle, J. (2008). *Gedeeld verbeeld, eindrapport van de commissie onderwijs cultuur*. Brussel.
- Waege, H. (2008). "Zijn". In: *Gedeeld verbeeld, eindrapport van de commissie onderwijs cultuur*. Brussel.
- Wauters, R. & Van Hulle, J. (2008). *Audiovisueel onderwijs: de knop omdraaien*. Brussel.

<http://vooruit-exe.be/2010/01/22/electrified-hacking-public-space>
<http://www.pekesenertjes.be/2010/02/02/nieuwe-media-oud-verhaal/>
<http://museumtwo.blogspot.com/>
<http://www.participatorymuseum.org/>
<http://creatingthepast.wordpress.com/>
<http://www.urbanmag.be/>
<http://www.youtube.com/watch?v=7EYAUzLl9k>
<http://www.youtube.com/watch?v=9La40Ww0-IU>

NOTEN

- 1 Hecht, P. (2009). p.73.
- 2 Waege, H. (2008). p.4.
- 3 Schnabel, P. (2009). p.69.
- 4 *eCultuur: van i naar e, Rapport van de Nederlandse Raad van Cultuur* (2003) geciteerd in Frissen, V. (2009). p.23.
- 5 *Beleidsnota Cultuur 2009-2014*. p.9
- 6 Zie <http://www.youtube.com/watch?v=7EYAUzLl9k> en <http://www.youtube.com/watch?v=9La40Ww0-IU>
- 7 Frissen, V. (2009), p.24.
- 8 <http://www.urbanmag.be/>
- 9 <http://vooruit-exe.be/2010/01/22/electrified-hacking-public-space> Andere aanbevolen literatuur betreffende musea en web 2.0: <http://www.participatorymuseum.org/> en <http://museumtwo.blogspot.com/>
- 10 Schnabel, P. (2009). p.71.
- 11 Van Hulle, J. (2008). p.31.
- 12 Schoonenboom, M. (2007).
- 13 Maatschappelijke beleidsnota Digitaal Vlaanderen, 28 mei 2008, Stuk 1713 (2007-2008) – Nr. 1 – Bijlage, p.133.
- 14 <http://creatingthepast.wordpress.com/>
- 15 <http://www.pekesenertjes.be/2010/02/02/nieuwe-media-oud-verhaal/>
- 16 Zie ondermeer Van Hulle, J. (2008) en Wauters, R. en Van Hulle, J. (2008).
- 17 *Beleidsnota Cultuur 2009-2014*. p.18.

